

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

3-2022

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

FarDU. ILMIY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК.ФЕРГУ

Muassis: Farg'ona davlat universiteti.

«FarDU. ILMIY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ» "Scientific journal of the Fergana State University" jurnali bir yilda olti marta elektron shaklda nashr etiladi.

Jurnal filologiya, kimyo hamda tarix fanlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnaldan maqola ko'chirib bosilganda, manba ko'rsatilishi shart.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 2 sentabrda 1109 raqami bilan ro'yxatga olingan.

Muqova dizayni va original maket FarDU tahririy-nashriyot bo'limida tayyorlandi.

Tahrir hay'ati

Bosh muharrir
Mas'ul muharrir

SHERMUHAMMADOV B.SH.
ZOKIROV I.I

FARMONOV Sh. (O'zbekiston)
BEZGULOVA O.S. (Rossiya)
RASHIDOVA S. (O'zbekiston)
VALI SAVASH YYELEK (Turkiya)
ZAYNOBIDDINOV S. (O'zbekiston)

JEHAN SHAHZADAH NAYYAR (Yaponiya)
LEEDONG WOOK. (Janubiy Koreya)
A'ZAMOV A. (O'zbekiston)
KLAUS XAYNSGEN (Germaniya)
BAXODIRXONOV K. (O'zbekiston)

G'ULOMOV S.S. (O'zbekiston)
BERDISHEV A.S. (Qozog'iston)
KARIMOV N.F. (O'zbekiston)
CHESTMIR SHTUKA (Slovakiya)
TOJIBOYEV K. (O'zbekiston)

Tahririyat kengashi

QORABOYEV M. (O'zbekiston)
OTAJONOV S. (O'zbekiston)
O'RINOV A.Q. (O'zbekiston)
KARIMOV E. (O'zbekiston)
RASULOV R. (O'zbekiston)
ONARQULOVA K. (O'zbekiston)
YULDASHEV G. (O'zbekiston)
XOMIDOV G'. (O'zbekiston)
DADAYEV S. (O'zbekiston)
ASQAROV I. (O'zbekiston)
IBRAGIMOV A. (O'zbekiston)
ISAG'ALIYEV M. (O'zbekiston)
TURDALIYEV A. (O'zbekiston)
AXMADALIYEV Y. (O'zbekiston)
YULDASHOV A. (O'zbekiston)
XOLIQOV S. (O'zbekiston)
MO'MINOV S. (O'zbekiston)
MAMAJONOV A. (O'zbekiston)

ISKANDAROVA Sh. (O'zbekiston)
SHUKUROV R. (O'zbekiston)
YULDASHEVA D. (O'zbekiston)
JO'RAYEV X. (O'zbekiston)
KASIMOV A. (O'zbekiston)
SABIRDINOV A. (O'zbekiston)
XOSHIMOVA N. (O'zbekiston)
G'OFUROV A. (O'zbekiston)
ADHAMOV M. (O'zbekiston)
XONKELDIYEV Sh. (O'zbekiston)
EGAMBERDIYEVA T. (O'zbekiston)
ISOMIDDINOV M. (O'zbekiston)
USMONOV B. (O'zbekiston)
ASHIROV A. (O'zbekiston)
MAMATOV M. (O'zbekiston)
SIDDIQOV I. (O'zbekiston)
XAKIMOV N. (O'zbekiston)
BARATOV M. (O'zbekiston)

Muharrir: Sheraliyeva J.

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona shahri, Murabbiylar ko'chasi, 19-uy.
Tel.: (0373) 244-44-57. Mobil tel.: (+99891) 670-74-60
Sayt: www.fdu.uz. Jurnal sayti

Bosishga ruxsat etildi:
Qog'oz bichimi: - 60x84 1/8
Bosma tabog'i:
Ofset bosma: Ofset qog'ozi.
Adadi: 10 nusxa
Buyurtma №

FarDU nusxa ko'paytirish bo'limida chop etildi.
Manzil: 150100, Farg'ona sh., Murabbiylar ko'chasi, 19-uy.

Farg'ona,
2022.

A.Mamadaliyev, X.Kushiyeu, Z.AbdullayevaSirdaryo viloyati sharoitida og'ir metallardan *Cannabis Sativa L.* o'simliklarining himoya qilishda fenolli tizimi 358**A.Turdaliyev, K.Asqarov, M.Aktamov**

Sug'oriladigan tuproqlarning biogeokimyoviy muammolari 363

ILMIY AXBOROT

F.Madraximova

Yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda hamkorlik texnologiyalari 369

M.Nasirov

Badiiy matnning assotsiativ maydon tahlili..... 372

B.Muxtoraliyev

Anvar Obidjon ijodi adabiyotshunoslik ko'zglasida 375

X.Mamatismoilova

Tarixiy etnolisoniy jarayonlar va o'zbek xalqining milliy tili 379

K.Topvoldiyev

Lingvokulturologiyada "sharq" konseptining masalalari 384

Z.Akbarova, D.Rustamova

Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqida leksik sinonimlarni faollashtirish bosqichlari 388

Song Ho-Lim

Chig'atoy turkiyning adabiy-uslubiy xususiyatlari..... 391

O.Uzaqova

Ingliz va o'zbek tillarida kompyuter terminografiyasining lingvistik xususiyatlari 396

F.Anvarova

Ilk o'rganuvchilarda ingliz tili o'qitishning pedagogik usullari 400

Sh.Iskandarova, S.Sotvoldiyeva

Mavhum otlar va ularning o'zbek tilshunosligidagi tadqiqi xususida 404

M.Yusupova

Evfemizmlar tasniflarining tahlili 407

F.Nurdinova

Tarjimada so'z tanlash mahorati xususida..... 409

Sh.Sherg'oziyev

«Boburnoma» matnidagi shaxslar tasvirida saj'i matavoziyning o'rni va ularning inglizcha tarjimalarda aks etishi..... 413

Z.Pazilova

O'zbek va nemis tillarida dafn marosimi bilan bog'liq leksik birliklar tahliliga doir 416

Z.Axmedova

Lingvokulturologiya nazaridagi rimlar 420

Sh.Dushatova

Tabu so'zlar o'rganilishi va kelib chiqish tahlili..... 425

BIBLIOGRAFIYA 428

EVFEMIZMLAR TASNIFLARINING TAHLILI
АНАЛИЗ КЛАССИФИКАЦИЙ ЭВФЕМИЗМОВ
ANALYSIS OF CLASSIFICATIONS OF EUPHEMISMS

Yusupova Muntoza Baxtiyorovna¹

¹Yusupova Muntoza Baxtiyorovna

– FarDU doktoranti.

Annotatsiya

Evfemizmlar tabulashgan so'zlarning o'rnini bosa oladigan til vositalari sifatida tilshunoslarning e'tiborini tortib, turli aspektdan tahlilga tortilgan. Mazkur maqolada evfemizmlarning xususiyati va ularning tasniflash masalasi atroflicha talqin etiladi. Evfemizmlarning turli sohalarda qo'llanishi hamda turli so'z yasalish turlari asosida vujudga kelishi tahlil etiladi. Ushbu jihatlarni e'tiborga olgan holda, evfemizmlarning ta'rif-tavsifini ifodalovchi turli tasniflar keltiriladi. Evfemik birliklarning tasnifi ularning tabiatini to'liq namoyon etilishiga turtki bo'ladi.

Аннотация

Эвфемизмы, привлекая внимание лингвистов как особые единицы языка, используемые вместо табуированных слов, были всесторонне изучены в разных аспектах. В данной статье освещаются характеристика эвфемизмов и вопросы их классификаций. Будучи многогранным явлением, эвфемия используется в разных сферах и образуется разными словообразованиями. Исходя из этого приводится ряд классификаций эвфемизмов, которые выявляют характер использования данных единиц языка. Классификация эвфемизмов стимулирует глубокому изучению природы данных лингвистических единиц.

Abstract

Drawing the attention of linguists as the specific language units, used instead of taboo words, euphemism were studied in different aspects. The present article elucidates the issues of characteristics of euphemisms and their classification. As a multifaceted phenomenon euphemisms are used in various spheres and formed according to different types of word formation. Considering it, there is a range of classifications of euphemisms, which reveal the character of using these language units. The classification of euphemisms makes an impetus to deeply analyzing the nature of euphemisms.

Kalit so'zlar: evfemizm, tabu, tasnif, ta'rif-tavsif, soha, muloyim ifodalash, konnotatsiya.

Ключевые слова: эвфемизм, табу, классификация, характеристика, сфера, мягкое употребление, коннотация.

Key words: euphemism, taboo, classification, character, sphere, mild expression, connotation.

KIRISH

So'nggi yillarda folklor masalasi tilshunoslarning e'tiborini tortgan. Folklor etnik va milliy mentalitetni, ma'lum bir millatning qadimiy davrlardan boshlab hozirgi paytgacha tarixiy, ijtimoiy, madaniy masalalarini, oilaviy hayotni, xalqning ta'rif-tavsifini o'z ichiga olgan. Folklorning tadqiqi bevosita til tadqiqi bilan bog'lanib kelmoqda. Evfemizmlar folklorning bir qismi sifatida bizga qadimiy davrlardan yetib kelgan. Mazkur maqolada evfemizm tushunchasining talqini ifodalanadi hamda evfemik birliklarning tasniflash masalasi atroflicha o'rganiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

XX asr ohirida va shuningdek, XXI asrda evfemizmlar masalasi keng tadqiq qilinib, diaxron va sinxron aspektda o'rganilgan. Evfemizmlar leksik tizim sifatida J.Eyton, L.P.Krisin, V.P.Moskvin, A.P.Senichkina tomonidan keng tadqiq etilgan. Evfemizmlarning masalasi va ularning siyosiy diskursda, e'lon matnlarida, folklor hamda dinniy matnlarida qo'llanishi qator tadqiqotchilarning ilmiy ishlarida o'z ifodasini topgan.

Shuningdek, evfemizmlarning masalasi S.Vidlak, B.A.Larin, K.Allan, A.A.Reformatskiy, Dj.Niman, K.Xem, V.I.Zabotkinalarning ilmiy asar va tadqiqotlarida ham o'z ifodasini topgan.

Evfemizmlarning xususiyatini, qo'llash maqsadi va ularning tasniflash masalasini tadqiq qilish jarayonida qator ilmiy asar va maqolalar o'rganilib chiqildi. Maqolada analitik va tasvirlash metodlardan foydalanildi.

NATIJA VA UNING TAHLILI

Qator tadqiqotchi va tilshunoslar evfemizm xodisasiga turlicha izoh keltiradilar. Masalan, N.S.Arapova "Lingvistik Entsiklopedik Lug'ati"da evfemizmlarni qo'pol, jamiyatda aytilmaydigan

so'zlarni o'rnini bosadigan birliklar sifatida izohlaydi. Evfemizmlarni emotsional neytral so'zlar va so'z birikmalar sifatida talqin etadi [2].

A.P.Yevgeneva evfemizmlarni ifoda eta bo'lmaydigan so'zlar o'rnida qo'llanadigan so'z va iboralar deb, ta'riflaydi [9]. O.S.Axmanova evfemizmlarni ma'lum bir holat yoki hodisaning muloyim ifodasi deb izohlaydi [3].

Ye.P.Senichkina evfemizmlarning salbiy konnotatsiyani yo'qotish hamda mazmuniy betaraflikni ko'rsatish uchun qo'llanishini ta'kidlaydi [8].

K.Silver va Dj.Niman evfemiya ma'lum lisoniy, ijtimoiy va psixologik xususiyatlari bilan tavsiflanishini, evfemizmlarda ma'naviy va ma'rifiy qadriyatlar, millat va alohida individ tafakkurining o'ziga xosligi mujasamlanishini ta'kidlagan. Evfemizmlar haqiqat niqobi sifatida qo'llanishini tasdiqlagan [7].

A.M.Kattsev evfemizmlarni 10 yirik guruhlariga bo'lib, har qaysi guruh evfemik birliklarning o'zgacha xususiyatlarini ko'rsatishini ifodalaydi: ilohiy kuchlarni namoyon etuvchi evfemik birliklar; o'lim va kasalliklarni ifodalovchi evfemik birliklar; gender bilan bog'liq evfemik birliklar; kambag'allikni ifodalovchi evfemik birliklar; ma'lum kasblarni anglatuvchi evfemik birliklar; ruhiy va jismoniy zaiflikni ifodalovchi evfemik birliklar; kiyim ifodalovchi evfemik birliklar[5].

B.A.Larin evfemik birliklarni tasniflab, ularni grammatik va leksik strukturasi asosan, metodologik tabiatiga asosan, so'z ma'nosining o'zgarishiga asosan, so'z shakliga asosan ajratib chiqadi. Strukturasi asosan evfemik birliklar so'z, ibora, gap bo'lishi mumkinligi; so'z ma'nosining o'zgarishiga asosan metafora, metonimiya vujudga kelishini; so'z shakliga asosan konversiya, affiksatsiya, abbreviatura va boshqa so'z yasash turlari bo'yicha namoyon bo'lishini ta'kidlaydi[6].

V.A.Avrarin evfemizmlarning qo'llanilishini 12 muloqot jarayonida ko'rsatib o'tgan. Xususan, evfemizmlar xo'jalik ishlari, siyosiy jarayon, kundalik turmush, ta'lim sohasi, badiiy adabiyot, jamoaviy muloqot, madaniyat va ma'naviyat sohasi, halq og'zaki ijodi, fan, ishlab chiqarish, shaxsiy o'zaro xat yozishuv, diniy marosimlar ifodasida rang-barangligi bilan ajralib turadi[1].

S.Jo'raxonova evfemizmlarning tahlil jarayonida ularni quyidagi parametrlari bo'yicha tasniflaydi: tug'ilish bilan bog'liq tushunchalar asosidagi evfemik birliklar; nikoh bilan bog'liq tushunchalar ostida birlashgan evfemik birliklar; motam bilan bog'liq evfemik birliklar; farzand va ota-ona bilan bog'liq bo'lgan evfemik birliklar.

X.Ismoilova va Z.Xatamova evfemik birliklarning badiiy asarlarda qo'llanishiga e'tibor berib, ularning tasnifini taklif etadilar. Jumladan, ularning lingvistik va ekstralingvistik xususiyatlariga o'z e'tiborlarini qaratib, bir qator guruhlarini ajratib chiqqan [4].

XULOSA

Evfemizmlarning tadqiqida ularning tasnif masalasiga turlicha yondashish mumkin. Evfemizmlarning tasnifi ularning mohiyatini atfrolicha o'rganishga, evfemizmlarning tizimiga turli jihatdan yondashishga turtki beradi. Evfemizmlarning tasnifida lingvistik va ekstralingvistik omillarni ham e'tiborga olish evfemizmlarning bevosita millat qadriyatlarini, individ va millat tafakkuri bilan bog'liqligini namoyon etadi.

ADABIYOTLAR

1. Avrorin V.A. Problemy izucheniya funktsional'noy storony yazyka: K voprosu o predmete sotsiolingvistiki. [Problems of studying the functional aspect of language: On the subject of sociolinguistics.]. St. Petersburg: Nauka.1975.
2. Arapova N.S. "Evfemizmi", Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar, M.,1990.
3. Axmanova, O. S. Slovar lingvisticheskix terminov[Tekst] / O. S. Axmanova. – M. Sovetskaya entsiklopediya, 1969. – 608 s.
4. Ismoilova X., Xatamova Z. Classification and types of euphemisms//Journal INX –A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal.Vol. 6, 2020.
5. Kattsev A.M. Evfemizmi v sovremennom angliyskom yazike. –Leningrad: Nauka, 1977. – 65s.
6. Larin B.A. Ob evfemizmax // Larin B.A. Istoriya russkogo yazika I obsheye yazikoznaniye/ B.A.Larin. – M.: Prosvesheniye, 1977. – S. 101–114
7. Neaman J. S. The Wordsworth Book of Euphemism / J. S. Neaman, C. G. Silver. – London: Wordsworth Editions LTD, 1995. – 310 p.
8. Senichkina Ye.P., Slovar evfemizmov russkogo yazika, M., 2008.
9. Yevgenyeva, A.P. Slovar russkogo yazika v chetiryox tomakh [Tekst] / A. P. vgenyeva. – T. 4. – M.: Russkiy yazik, 1988. – 800 s.